

Seanscoileanna ón gCoill Rua go dtí sruthán thiar an Locháin Bhig

Breandán Ó Tuairisg

Is iomaí scoil bheag a bhí scaipthe abhus is thall ar fud na tíre agus is amhlaidh a bhí sa gceantar seo freisin. Bhí ‘Scoil Scairte’ Liam Uí Laoi sa gclais ghainimh gar don áit a bhfuil mo theachsa sa lá atá inniu ann. Níl fhios agam cé na blianta atá i gceist. Bhí scoil bheag ceann tuí i gCoill Rua sa mbliain 1826 agus ba é Riocard Ó Maoilruaidh an múinteoir a bhí sa scoil sin. Bhí scoil bheag eile sna hAille fadó síos Bóithrín Wallace, ó dheas de Choláiste Cholm Cille.

Sa mbliain 1853, cuireadh scoil bheag eile le taobh Shruthán Uí Fhinneadh ar an Lochán Beag a bhí 30 troigh ar fad agus 14 troigh ar leithead. Ba é Pádraig Robinson an múinteoir a bhí sa scoil sin. Bhí os cionn trí scóir gasúr, idir chailíní agus buachaillí ag freastal ar an scoil. Deirtear gurbh é an áit ina raibh Tí William Sheáin Uí Fhinneadh ina dhiaidh sin a bhí an scoil.

Bhí bóithrín beag suas le taobh an tsrutháin agus ‘Bóithrín Ghíng’ an t-ainm a bhí air. Bhí cónaí ar mhuintir Liam Gíng ansin, taobh thiar den sruthán, agus fíodóirí a bhí ann. Taobh thoir den sruthán a bhí na Breathnaigh agus fíodóirí a bhí iontu sin freisin.

Chomh maith leis sin, bhí Lodge Chuimín suas an bóithrín céanna agus siar faoi chlé. Is minic a thug mé suntas do bhalla an tí sin. Bhí sceimheal nó *parapet* ar bharr an bhalla rud nach raibh coitianta sa taobh seo tíre agus caithfidh mé a rá go raibh stíl dheas ag baint leis an teach sin ach níl sé ann níos mó.

Timpeall na bliana 1855 a tógadh an Seanscoil agus dhá sheomra a bhí i gceist. I mí Feabhra 1864 bhí an scoil ann leis an uimhir rolla 9275 agus bhí an scoil cláraithe leis an mBord Oideachais ar an 1ú lá de Mhárta 1864. Ba é Padraig Ó Donnachadha a bhí ina Phríomhoide sa scoil go dtí 1869 nuair a ceapadh Tomás Mac an Ultaigh ina Phríomhoide. Ba í Cáit Ní Choisdealbha a bhí ina cúntóir agus bhí na cailíní agus na buachaillí le chéile ag an am sin.

Sna blianta 1884-1885 cuireadh dhá sheomra eile leis an scoil agus creidim gur cuireadh leac chloch aoil ar an mballa leis an ainm *Selerna National School*. Os rud é nach bhfuil aon ainm luaite sa Seanscoil go dtí William Walsh i mí Iúil 1869 agus go raibh an scoil tógtha ó 1855, céard a tharla do na scoláirí a bhí ann go dtí gur cláraíodh an scoil leis an mBord Oideachais ar an 1ú Márta 1864?

Muintir Mhic Dhiarmada

Peadar Mac Diarmada (Pete Mhichael Phaidí)

A Dhaideo,

Ar an 15ú lá déag de Mheitheamh i 1917,
Is ea a maraíodh tú féin agus ochtar eile i do theannta.
De bharr mianach a phléasc ó thír i gcéin,
A tugadh isteach ar an Trá Shalach.

D’fhág tú bean darbh ainm di Máire Tom,
An bhean chabhrach a bhí anseo ar an mbailé agaibh.
Le ceathrar leaids óg agus ceathrar giosróg,
Agus anois ina ndílleachtaí fanta aici.

Chuaigh Máire, Nora agus Baib thar an Atlantaigh siar,
Agus chuir siad fúthu sna Stáit Aontaithe.
Chóirigh Máire a nead le cúnamh a fear,
As Cluain Dubh ar a raibh John Morris mar ainm air.

Bhuail Baib faoin saol in éineacht lena mian,
Fear a tháinig thar teorainn ó Ceanada.
Ba Francaigh a shliocht ar Cloutier’ s iad,
Agus thóg siad a n-ál go sách anróiteach.

Bhí Nóra pósta le fear ó Chor na Rón;
Cualáin, ach níor mhair sé ach tamall ann.
Ghlaoigh air an bás is ba ghairid é a spás,
Phós an bhaintreach aríst Yank
a raibh Tom Breathnach mar ainm air.

Phós Peaita Bán, Máirín Shéamais Sheáin.
Agus phós Tom, Nan Seoighe as Garmna.
Chuaigh Cóil don Áth Buí is phós Bríd Cheannabháin,
Agus phós Nan, Joe Shéamais chomh maith as an mbaile sin.

Go Baile an Logáin a chuaigh Michael, ar thóir a gheal ghrá,
Agus phós Máire Pheadairín Phádhraic as an mbaile sin.
Ní raibh sé ach trí nuair a tháinig do chloí
Agus ba mhinic é dhá rá nár chuir aithne ort.

Chuir an bheirt crann agus tháinig air bláth,
Is bhí muirín measctha le seisear ann.

Éamonn, Patsy is Tom, agus Máirín a bhí linn seal,
Mé féin agus Caitlín ar deireadh mar thoirín ann.

Caithfeadh liom saghad, ‘sé sin saghad an ghrá,
Agus chuaigh sé go seireachá ceart ionam.
Thug mé air áird ag an aois a rabhas ann
Agus bhí a gaolta san ár leat ar an Trá Shalach thíos.

D’fás san ithir crann ar tháinig air bláth
Agus thug toradh atá folláin agus seasmhach.
Triúr cailín óg a chuireann orainn gliondar agus bród,
Agus ‘s é an A.B.C. a gcuid ainmneacha.

Chuaigh Béibhinn i gcéin le bheith eachtrúil mo léan,
Agus tá pósta le fear a bhfuil Conroy air.
Tá an bheirt acu slán agus go nginfear dóibh clann,
Sa gcathair a bhfuil San Francisco mar ainm air.

Tá Cara ag socrú síos mar tagann ciall le haois,
Le fear a bhfuil Gearóid mar ainm air.
Go mbeidh orthu ádh agus dea-shláinte go brách
Agus soilse an Rí Ard á stiúradh as gach anachain.

Tá Aoibheann linn fós agus níl aon locht níos fearr ná locht óg,
Agus b’fhéidir nach maith léi a bheith ag eitilt chomh fada sin.
Ach pé cinneadh a mian,
guím uirthi ratha sláinte agus soineantas saoil,
Ach tá a fhios agam go bhfuil fear óg as Áth Cinn
ag iarraidh í a mhealladh uainn.

Anois a Dhaideo beidh mé ag gliondail mo dhorú,
De bharr gleo an fhir fhuinniúil atá im’ theannta anseo.
Tá sé ag béicíl ‘Daideo’, agus é breá folláin ag dó,
Agus a gcreidfeá gur Jack atá mar ainm air.